

MÅTT OCH MANIFESTATION

Om vi anser det önskvärt att avstå från bruket av ordet ”materia”, så länge som vi inte har att särskilt granska de moderna uppfattningarna, torde man nog förstå att grunden därtill är de förväxlingar som det ofrånkomligen ger upphov till, ty det är omöjligt att det inte frammanar först och främst, och detta även hos dem som känner den skiljaktiga betydelse det hade för skolastikerna, föreställningen om det som nutidens fysiker betecknar därmed, eftersom denna nyare innebörd är den enda, som är knuten till ordet i det gängse språket. Men som vi redan sagt, möter denna föreställning icke i någon traditionell lära, vare sig öster- eller västerländsk sådan. Detta visar åtminstone att, också i den mån det vore möjligt att antaga en dylik uppfattning såsom riktig, efter att ha befriat den från vissa heterogena eller rent av tydligt motsägelsefulla element, den inte rymmer något egentligen väsentligt och i själva verket avser endast ett mycket egenartat sätt att betrakta tingen. Eftersom det rör sig om endast en mycket ny föreställning, säger det samtidigt sig självt att den inte ligger implicit i själva ordet, som är mycket äldre än denna föreställning och vars ursprungliga betydelse således måste vara fullständigt oberoende av den. Men man måste för övrigt erkänna att detta ord hör till dem, vilkas verkliga etymologiska härledning är mycket svår att bestämma, som om ett mer eller mindre ogenomträngligt mörker bestämt måste omvärva allt som har med ”materien” att göra. Det är knappast möjligt att härvidlag göra mer än att urskilja vissa föreställningar, som är förbundna med ordets rot, vilket för övrigt inte alldeles saknar ett visst intresse, även om man inte kan avgöra vilken av dessa föreställningar, som ligger den ursprungliga betydelsen närmast.

Den förbindelse, som förefaller ha oftast iakttagits, är den som knyter *materia* till *mater*, och detta passar faktiskt väl för substansen, i den mån denna är en passiv eller symboliskt sett ”kvinnlig” princip: man kan säga att *prakriti* med avseende på manifestationen spelar ”moderns” roll, på samma sätt som *purusha* spelar ”faderns” roll, och det är likadant i alla de grader, där man analogt kan föreställa sig ett växelförhållande mellan väsen och substans (1). Å andra sidan är det möjligt att också knyta samma ord, *materia*, till det latinska verbet *metiri*, ”mäta” (och vi skall se att det i sanskrit finns en form, som ligger ordet *materia* ännu närmare). Men den som säger ”mäta”, säger därmed ”bestämma”, och detta kan inte tillämpas på den universella substansen eller *materia prima*, som är absolut obestämd, utan bör i stället avse någon annan, mer inskränkt betydelse. Det är just denna punkt, som vi nu skall närmare undersöka.

Såsom Ananda K. Coomaraswamy säger på tal om detta, ”har sanskrit för allt som kan tänkas eller förnimmas (i den manifesterade världen) endast uttrycket *nâma-rûpa*, vars båda termer motsvarar ’det för tanken fattbara’ och ’det för sinnena förnimbara’ (betraktade såsom två varandra kompletterande aspekter, vilka hänför sig till tingens essens respektive substans) (2). Ordet *mâtrâ*, som bokstavligen betyder ’mått’, är visserligen den etymologiska motsvarigheten till *materia*, men det som sålunda ’mätes’, är inte fysikernas ’materia’, utan de möjligheter till manifestation som innebor i anden (*âtmâ*)” (3). Denna föreställning om ”mått”, sålunda omedelbart förknippad med själva manifestationen, är mycket viktig och är för övrigt långt ifrån uteslutande tillhörig den hinduiska traditionen, vilken Coomaraswamy här har för ögonen. I själva verket torde man kunna säga att den återfinns i en eller annan form i alla traditionella läror, och även om vi inte vill påstå oss kunna för stunden ange alla de överensstämmelser, som man skulle kunna anföra i detta avseende, skall vi likväl säga tillräckligt om dem för att styrka detta påstående, samtidigt som vi klargör, så långt oss möjligt är, denna ”måttets” symbolism, som i synnerhet i vissa initiatiska former innehar en viktig plats.

Måttet, fattat i bokstavlig betydelse, hänför sig huvudsakligen till den kontinuerliga kvantitetens område, det vill säga på det mest omedelbara sätt till de ting som äger en rumlig karaktär (ty även om tiden själv är kontinuerlig, kan den mätas endast medelbart, genom att på något sätt knytas till rummet medelst rörelsen, som upprättar ett förhållande mellan dem båda). Detta innebär att måttet i det hela taget hänför sig antingen till själva utsträckningen eller till det man brukar kalla "den kroppsliga materien" på grund av den karaktär av utsträckning som denna med nödvändighet äger, vilket för övrigt inte betyder att dess natur inskränks till enbart utsträckning, såsom Descartes påstod. I det första fallet är måttet egentligare "geometriskt", i det andra fallet torde man snarare kunna kalla det "fysiskt" i detta ords vanliga bemärkelse. Men i verkligheten återföres detta andra fall till det första, eftersom kroppar är omedelbart mätbara i den mån de befinner sig i utsträckningen och upptar en bestämd del av denna, medan deras andra egenskaper inte kan mätas annat än i den mån dessa kan på något sätt hänföras till utsträckningen. Såsom vi förutsett, är vi här mycket långt från *materia prima*, som i sin absoluta "indistinktion" i själva verket inte kan vare sig mätas på något sätt eller tjäna till att mäta något vad det vara månede. Men vi måste fråga oss huruvida detta begrepp om måttet inte är mer eller mindre nära förbundet med det som utgör vår värld's *materia secunda*, och faktiskt existerar denna förbindelse på grund av att denna materia är *signata quantitate*. Om måttet omedelbart avser utsträckningen och det som innehålls i denna, är det i själva verket genom denna utsträcknings kvantitativa aspekt, som måttet möjliggjorts. Men den kontinuerliga kvantiteten är, som vi förklarat, endast en från kvantiteten härledd tillvarof orm, det vill säga den är kvantitet egentligen endast genom sin delaktighet i den rena kvantiteten, vilken är inneboende i den kroppsliga världens *materia secunda*. Låt oss också tillägga att det är emedan kontinuet icke är den rena kvantiteten, som måttet alltid företer en viss ofullkomlighet i sitt numeriska uttryck, så att talets diskontinuitet gör det omöjligt att tillräckligt tillämpa det på kontinuerliga storheter. Talet är mycket riktigt grunden till all mätning, men i den mån man betraktar endast talet, kan man inte tala om mätning, då denna är talets tillämpning på något annat, en tillämpning som alltid är möjlig inom vissa gränser, det vill säga, om man tar med i beräkningen den otillräcklighet vi just angivit för allt som är underkastat det kvantitativas villkor eller med andra ord för allt som hör till den kroppsliga manifestationens område. Emellertid – och vi återkommer nu till den tanke A. Coomaraswamy uttryckt – måste man noga se upp med att i verkligheten och trots vissa missbruk i det vanliga språket kvantiteten inte är det som mätes utan tvärtom det varmed tingen mätes. För övrigt kan man säga att måttet i en omvänt analog betydelse förhåller sig till talet såsom manifestationen till sin essentiella princip.

Om man skall utsträcka måttets idé bortom den kroppsliga världen, måste man förstås överflytta den på analogt vis: då rummet är stället för manifestation av möjligheter av kroppsligt slag, kan man betjäna sig av det för att framställa den universella manifestationens hela område, vilket annars inte vore "framställbart". Sålunda tillämpad på detta område, hör måttets idé väsentligen till denna rummets symbolism, varpå vi så ofta kunnat anföra exempel. I grund och botten är då måttet en "tilldelning" eller en "bestämning", som nödvändigtvis impliceras av all manifestation, av vilket slag denna än är och på vilket sätt denna än försiggår. Denna bestämning överensstämmer naturligtvis med betingelserna för varje tillstånd av vara, och i en viss bemärkelse kan den rentav anges såsom identisk med dessa betingelser själva. Den är kvantitativ egentligen endast i vår värld, eftersom kvantiteten, liksom för övrigt rummet och tiden, till slut är endast en av den kroppsliga tillvarons särskilda betingelser. Men det finns i alla världar en bestämning, som för oss kan symboliseras med denna kvantitativa bestämning, som måttet är, eftersom den är det som motsvarar detta med hänsyn tagen till skillnaden i betingelser, och man kan säga att det är genom denna bestämning, som dessa världar med allt sitt innehåll förverkligas eller "aktualiseras" som sådana, eftersom denna bestämning är ett med själva manifestationsprocessen. Coomaraswamy anmärker att

”det platoniska och nyplatoniska begreppet om ’mått’ (*metron*) överensstämmer med det indiska: det ’icke mätta’ är det ännu icke bestämda, det ’mätta’ är det bestämda eller ändliga innehållet i kosmos, det vill säga i det ’ordnade’ universum. Det ’icke mätbara’ är det oändliga, som är upphovet till både det obestämda och det ändliga och som förblir opåverkat av bestämmandet av det bestämbara”, det vill säga av förverkligandet av de möjligheter till manifestation som det bär inom sig.

Man ser här att måttets idé har ett nära samband med ”ordningens” idé (ordning på sanskrit är *rita*). Ordning hänför sig till frambringandet av det manifesterade universum. Detta frambringande är enligt den etymologiska betydelsen av det grekiska ordet *kosmos* en alstring av ”ordning” ur ”kaos”. ”Kaos” är det obestämda, i platonsk bemärkelse, och ”kosmos” är det bestämda (4). Denna alstring liknas av alla traditioner vid en ”upplysning” (Första Moseboks *Fiat Lux*), varvid ”kaos” symboliskt liknas vid ”mörker”: den potentialitet, ur vilken manifestationen ”aktualiseras”, det vill säga i det hela taget världens substantiella sida, vilken sålunda beskrivs som tillvarons mörka pol, medan essensen är den ljusa polen, emedan dess inflytande i själva verket upplyser detta ”kaos” för att därur draga fram ”kosmos”. Å andra sidan överensstämmer detta med den parallell som finns med de olika betydelseerna av sanskritordet *srishti*, vilket betecknar manifestationens frambringande och vilket på en gång innehåller ideerna om ”uttryck”, ”avelse” och ”ljusutstrålning” (5). Solstrålarna får de ting de belyser att framträda, gör dem synliga, kan alltså symboliskt sägas ”manifesteras” dem. Om man betraktar en mittpunkt i rummet och de strålar som utgår från detta centrum, kan man också säga att dessa strålar ”förverkligar” rummet, då de får det att övergå från potentialitet till aktualitet och deras verkliga utbredning i varje ögonblick är måttet på det förverkligade rummet. Dessa strålar motsvarar riktningarna i rummet i egentlig mening (riktningar som ofta återges med symbolen ”hästar”, vilken samtidigt avser solstrålarna). Rummet bestäms och mäts med det tredimensionella korset, och i den traditionella symbolismen om ”de sju solstrålarna” bildar sex av dessa strålar, vilka är varandra motsatta två och två, detta kors, medan den ”sjunde strålen”, den som går igenom ”solporten”, kan återges grafiskt endast med själva mittpunkten. Allt detta är därmed fullkomligt logiskt och hänger samman med en sträng följdriktighet. Vi kan även tillägga att i den hinduiska traditionen *Vishnu*, vilkens ”solara” karaktär är välkänd, tar ”tre steg”, som mäter ”de tre världarna”, vilket innebär att de ”utför” den universella manifestationens i dess helhet. Å andra sidan vet man att de tre element, som utgör den heliga stavelsen *Om*, betecknas med termen *mâtrâ*, vilket anger att de också står för ”de tre världarnas” respektive mått. Genom meditation på dessa *mâtrâer* förverkligar väsendet i sig självt motsvarande tillstånd eller grader av den universella tillvaron och blir sålunda självt ”alla tings mått” (6).

Sanskritordet *mâtrâ* har en exakt motsvarighet i det hebreiska ordet *middah*. I Kabbalan likställs *middoth* [ordet *middoth* är pluralformen av *middah*, ö.a.] med de gudomliga attributen, och det sägs att det är med dem som Gud skapat världarna, vilket för övrigt är satt i samband just med symbolismen om mittpunkten och rummets riktningar (7). I detta sammanhang kan man också påminna om det bibelord, som säger att Gud med sina beslut ”alltid tar hänsyn till mått och antal och vikt” (8). Denna uppräknings, som uppenbart avser kvantitetens olika tillvaroformer, är som sådan bokstavligt tillämplig endast på den kroppsliga världen, men med en lämplig överflyttning kan man däri se även ett uttryck för världsalltets ”ordning”. Det förhåller sig för övrigt på samma sätt med de pytagoreiska talen. Men bland kvantitetens alla tillvaroformer är det egentligen mot denna, som måttet egentligen svarar, det vill säga utsträckningen, vilken oftast och mest omedelbart sätts i samband med själva manifestationsprocessen, detta i kraft av att det i detta avseende råder en viss naturlig övervikt för rumsymbolismen, vilket beror på att rummet utgör det ”fält” (i bemärkelsen av sanskritordet *kshetra*), på vilket den kroppsliga manifestationen utvecklas, varvid denna nödvändigtvis tas till symbol för hela den universella manifestationen.

Måttets idé medför omedelbart "geometrins" idé, ty icke endast är varje mått väsentligen "geometriskt", som vi redan sett, utan man kan också säga att geometrin icke är något annat än själva mätningens vetenskap. Men det säger sig självt att det här handlar om en geometri, som utvidgats framför allt i symbolisk och initiatisk mening, en geometri, varav den profana är endast en urartad återstod, berövad den djupa betydelse den ursprungligen hade och fullständigt förlorad för de moderna matematikerna. På denna idé bygger väsentligen alla de föreställningar som liknar den gudomliga verksamheten, när denna frambringar och ordnar världarna, vid "geometri" och till följd därav även vid "byggande", vilket är oskiljaktigt förbundet med geometri (9). Man vet att dessa föreställningar har bevarats och vidareförts utan avbrott alltifrån pytagorismen (som för övrigt endast var en "anpassad" och egentligen inte "ursprunglig" lära) fram till det som alltjämt lever kvar i de västerländska initiatiska organisationerna, hur föga medvetna dessa än må vara om dessa ting. Det är i synnerhet detta, som Platons yttrande avser: "Gud geometrerar alltid" (aei ho Theos geometrei: för att översätta exakt är vi tvungna att tillgripa ett nygjort ord, då franskan [och svenskan, ö.a.] saknar ett vanligt verb att beteckna geometerns verksamhet), ett yttrande, som svarar mot den inskrift som han skall ha låtit sätta ovanför ingången till sin skola: "Må ingen här inträda som ej idkat geometri". Detta innebar att hans undervisning åtminstone till sin esoteriska del kunde verkligt förstås endast genom ett "efterliknande" av själva den gudomliga verksamheten. Man finner en sista efterklang av detta i den moderna filosofin, nämligen hos Leibnitz (modern åtminstone till årtalet, men i själva verket i reaktion mot de specifikt moderna ideerna), när han säger att "medan Gud räknar och utövar tänkande, blir världen till" (*dum Deus calculat et cogitationem exercet, fit mundus*). Men för de gamle låg däri en betydelse, som var precis också i en annan bemärkelse, ty i den grekiska traditionen var den "geometrera Guden" egentligen den hyperboreiske Apollon, vilket återigen leder oss tillbaka till "solsymbolismen" och på samma gång till en ganska direkt härledning från urtraditionen. Men detta är en annan fråga, som vi här inte kan utveckla utan att fullständigt avvika från vårt ämne. Vi får nöja oss med att allteftersom tillfället yppas lämna några synpunkter på dessa traditionella insikter, som är så fullständigt glömda av våra samtida (10).

Noter

(1) Detta överensstämmer också med den ursprungliga betydelsen av ordet *hyle*, som vi sade ovan: växten är så att säga fruktens "moder", som den kommer av och som när den med sin substans. Men frukten utvecklas och mognar först under solens livande verkan, så att solen på visst sätt är dess "fader". Följaktligen liknas själva frukten symboliskt vid solen på grund av "samväsenkap", om man så får uttrycka sig, såsom man kan se i det som vi annorstädes sagt om symbolismen rörande *Âdityaerna* och flera andra liknande traditionella uppfattningar.

(2) Dessa båda termer, "för tanken fattbar" och "för sinnena förnimbar", sålunda brukade sammanställda med varandra, hör egentligen till det platonska språket. Man vet att "den för tanken fattbara världen" för Platon är området för "ideerna" eller "urbilderna", vilka, som vi redan sett, i själva verket är essenserna i detta ord egentliga betydelse, och att i förhållande till denna för tanken fattbara värld den för sinnena förnimbara världen, som är området för de kroppsliga elementen och för det som uppstår genom deras sammansättning, hör till manifestationens substantiella sida.

(3) *Notes on the Katha-Upanishad*, 2:a delen.

(4) Sanskritordet *rita* är genom själva sin rot besläktat med det latinska *ordo*, och det behöver knappast påpekas att det är ännu närmare besläktat med ordet "rit". Riten är etymologiskt sett det som utföres enligt ordningen och det som följaktligen på sin nivå efterliknar eller återger själva manifestationsprocessen. Det är därför som i ett i sträng mening traditionellt samhälle varje handling, vad den än avser, har en väsentligen rituell karaktär.

(5) Jfr A. K. Coomaraswamy, på samma ställe.

(6) Jfr *L'Homme et son devenir selon le Vêdânta*, kap. XVII.

(7) Jfr *Le Symbolisme de la Croix*, kap. IV.

(8) ”*Omnia in mensura, numero et pondere disposuisti*” (*Salomos vishet*, 11:20).

(9) I arabiskan används ordet *hindesah*, som i första hand betyder ”mätning”, till att beteckna både geometri och byggnadskonst, varvid den senare i det hela taget är en tillämpning av den förra.

(10) A. Coomaraswamy har riktat vår uppmärksamhet på en märklig symbolisk teckning av William Blake. Denna teckning föreställer ”Den gamle av dagar”, framträdande i solskivan, varifrån han sträcker ut en passare, som han håller i handen, vilket är liksom en illustration av yttrandet i *Rig-Veda* (VIII, 25, 18): ”Med sin stråle har han mätt (eller bestämt) himmelens och jordens gränser” (och bland vissa frimurargraders symboler återfinns en passare, vars överdel är formad som en strålände sol). Det handlar uppenbart här om en framställning av den aspekt av Principen som de västerländska initiationerna kallar ”Världsalltets Store Byggmästare”, som i vissa fall också blir ”Världsalltets Store Geometer” och som är identisk med den hinduiska traditionens *Vishvakarma*, ”Världsbyggnadens Ande”. Hans jordiska representanter, det vill säga de som på något sätt ”inkarnerar” denne Ande med avseende på de olika traditionella formerna, är de som vi ovan av samma skäl betecknat som ”Öster- och Västerlandets Stora Byggmästare”.

Ovanstående text utgör kapitel III av René Guénons bok *Kvantitetens herravälde och tidens tecken*. Boken är en översättning från franskan av Lars Adelskog. Originalens titel är *Le Règne de la Quantité et les Signes des Temps*. Svenska översättningen © Lars Adelskog 2013. Eftertryck eller annan återpublicering, helt eller delvis, såsom elektronisk text på internet eller på annat sätt, förbjöds.